

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמינים

246

חג הסוכות

תשע"ח

פנינים וביאורים על תפילות החג

מאוצרות אמונים

'להיות שמחים' בחג הסוכות

"אני והו הושיעה נא" (סדר ההושענות).

'אני והו' הינם שניים מתוך שבעים ושניים שמות בני שלוש אותיות המרכיבים את השם המפורש. תמהו רבותינו המפרשים: מפני מה מזכירים אנו בסדר ההושענות דווקא שמות אלו? ועוד הקשה התוספות (סוכה ד ה) מפני מה הקדימו את שם 'אני' שהוא השלושים ושבעה במנין ע"ב, לשם הראשון: 'והו'?

ביאר רבנו הגר"א:

בשם האר"י הקדוש הובא כי זמר א-ל אדון שאנו אומרים מדי שבת, מיוסד כנגד ע"ב שמות השם המפורש, כשתיבת 'להיות' ['להיות מושלים'] הינה כנגד שם 'אני', ותיבת 'שמחים' ['שמחים בצאתם'] הינה כנגד שם 'והו'. מעתה נבין כי כיוון ששמות 'אני והו' הינן כנגד תיבות 'להיות... שמחים', מזכירים אנו דווקא שמות אלו בחג הסוכות, ובדווקא בסדר הזה שיש בו המשמעות האמורה.

הגהות 'פתח הדביר' על 'ספר העיטור' הלכות לולב ס"ק לט

שלוש תשובות לבקשה אחת

"הושע נא אדון המושיע, בלתיך אין להושיע, גבור ורב להושיע, דלותי ולי יהושיע" (סדר ההושענות).

הדברי חיים' פירש תחינה זו על פי משל:

מעשה בעני שנוקק לעזרה דחופה ונאלץ לחלות פני נדיבים. בברכיים כושלות הקיש על דלת בית שכונו העשיר וביקש את עזרתו. בתגובה הפנהו הלה לאחד ממידעיו העשירים, תוך שהוא מתנצל כי כל כספו מושקע כרגע בעסקים ואין בידו האפשרות לסייע. מחוסר ברירה פנה האיש לכתובת שנמסרה לו, אלא שגם בה השיב העשיר פניו ריקם, תוך שהוא מסביר כי זה עתה סיים לחלק את כל מכסת צדקותיו. כמוצא אחרון החליט האיש לפנות לעשיר שלישי, אך הלה, למרבה הבושה, התנפל עליו בצעקות: "כיצד לא תבוש לבקש נדבות? הן יהודי בריא אתה, וביכולתך לעבוד ולהרוויח!".

אף אנו מחלים את פני אבינו שבשמים שיושיענו, ומוסיפים ומטעימים, מפני מה אנו בטוחים שיקבל בקשותינו: שכן, בודאי לא יפנה אותנו לעזרתו של אחר, שהרי "בלתיך אין להושיע". אף לא ידחה אותנו ויאמר כי סיים לחלק את כל מכסת מתנת ידו, שהרי הינו "גבור ורב להושיע", ואף לא יגער בנו על שמעזיזים אנו לבקש את עזרתו, שהרי גלוי וידוע לפניו כי "דלותי", ועל כן סמוכים ובטוחים אנו כי "לי יהושיע".

אתה בחרתנו עמי קעק

על מה בכה רבי דוד?!

"ברוך אתה... אשר קדשנו במצותיו וציונו על נטילת לולב" (ברכת הלולב).

היה זה בבוקרו של אחד מימי חול המועד סוכות. הצדיק רבי דוד ברה"ן נכנס לבית הכנסת לתפילת ותיקין, נטל את ארבעת המינים כדי לברך עליהם כמנהגו קודם התפילה, ומיד לאחר שסיים לברך עליהם בדביקות התפרץ לפתע בבכי מר.

מתי מעט אנשים נכחו בבית הכנסת באותה שעה. אחד מהם שהבחין בבכיו של הצדיק, מיהר לעברו וביקש להגיש לו את עזרתו. אלא שרבי דוד הניף ידו בתנועת ביטול כאומר: 'איני זקוק לעזרה'.

"ומדוע בכה הרב?", התעניין הלה בעדינות. רבי דוד הפטיר בשפה רפה: "כשהבטתי באוגדת הלולב לאחר סיום הברכה, הבחנתי כי ההדסים והערבות נשמוטו מאגוזתם. חוששני אם כן שבירתי על הלולב והאתרוג בלבד, והייתה זו אפוא ברכה לבטלה".

במשך שעה ארוכה עוד נשמע קול בכיו החרישי של ר' דוד בחלל בית הכנסת. כה חרד הוא מחשש ברכה לבטלה.

שנים מספר חלפו מאז. אותו אדם הזדמן בשנית למקום באותה שעה שבה בירך רבי דוד על הלולב, והנה למרבה הפתעתו שוב מצא הוא את רבי דוד ממורר בבכי. כאשר שב הלה וחקר את סיבת הבכי, היה בפיו של רבי דוד הסבר מוכר להפליא: "לפני כמה שנים נכשלתי בברכה לבטלה ועל כך אני בוכה...". לשנה הבאה, כאשר פגש שוב ברבי דוד כשהוא מתמוגג בבכיו, שוב לא חקר הלה את סיבת הבכי...

הגש"פ מ'שולחנ' של גדולי ירושלים' עמ' 751

מרמזי אמן

בפרשה

רזי אמונים

אין גדול יותר מ'סוכה'

"בל תהי מצות סכה בעיניך קלה, כי כל מצות דת כחקותיה שקולה" (פיטו לשחרית יום ב' דסוכות).

וכי היכן מצוינו שמצוות סוכה שקולה כנגד כל המצוות?

ניתן להסביר זאת לפי דברי המקובלים ש'סוכה' בגימטריה 'אמן'. ולפי שאמרו חכמים (דבר' ז א): "אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישאל עוני", לכך אף מצוות סוכה המיוסדת כנגד עניית אמן שקולה כנגד כל המצוות.

'משנת יוסף' לחודש תשרי

'שלום עליכם' או 'עולו אושפיזין', מי קודם?

"עולו אושפיזין עלאין קדישין" (סדר האושפיזין).

רבים הסתפקו בנוגע להנהגת ליל שבת חול המועד; האם בכניסה לסוכה יש להקדים 'שלום עליכם', או 'עולו אושפיזין'?

האדמו"ר רבי יששכר דב מבעלזא נהג להקדים ולומר למלאכים 'שלום עליכם', והטעמים: המלאכים כבר ממתנים בסוכה לאחר שליוו את האדם מבית הכנסת לביתו; ואילו האושפיזין עדיין לא הגיעו, שכן טרם הזמנו אותם.

לעומת זאת האדמו"ר רבי יואל מסאטמר נהג להקדים ולומר 'עולו אושפיזין', כשהוא סומך את הנהגתו על דברי הגמרא (סנהדרין צא א): "גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת".

פעם טען אחד הרבנים כלפי הרבי מסאטמר כי מצד הדין יש להקדים 'שלום עליכם' ל'עולו אושפיזין', שכן המלאכים מלווים את האדם בכל ליל שבת, לעומת האושפיזין המגיעים רק בחג הסוכות, והרי אמרו חכמים (ברכות נא ב): "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". השיבו הרבי: "וכי סבור הינך כי אותם מלאכים נשלחים בכל שבוע? אין הדבר כן! אלא בכל ליל שבת נשלחים אל האדם מלאכים בעלי דרגה המותאמת להתנהגותו בששת ימי המעשה, ואם כן נמצא שהמלאכים הבאים בליל חג הסוכות אינם תדירים מהאושפיזין".

'ביתו נאוו קודש' ח"ג עמ' תתמז; 'פרדס אליעזר' סוכות ח"א עמ' רצב

'על נטילת לו-לב'

"ברוך אתה... אשר קדשנו במצותיו וציונו על נטילת לולב" (ברכת הלולב).

בגמרא (סוכה לב ב, ע"פ רש"י על הרי"ף סוכה יח א) מבוארת הסיבה לעובדה שרק הלולב הוזכר בנוסח הברכה: הואיל ועץ התמר שעליו גדל הלולב, גבוה בקומתו מהעצים שעליהם גדלים שאר המינים.

אולם למעשה הביא רבי יוסף פצנובסקי מלודז' כי אף האתרוג נרמז בברכה זו, שכן במדרש (תנחומא אמר יט) הובא שארבעת המינים רומזים לאיברים המרכיבים בגוף האדם; הלולב לעמוד השדרה, ההדס לעיניים, הערבה לשפתיים, והאתרוג ללב. וכיוון שהמילה 'לולב' מורכבת מהמילים 'לו-לב', נמצא שגם האתרוג הדומה ללב הוזכר בנוסח הברכה.

'פרדס יוסף' אמר

אמן יענו אחריך הכול מהרה

יהו"ק יקר!

בפתחה של שנה חדשה, עת חוסה הינך ב'ציאל דמהימנותא, בחג הסוכות, קבל על עצמך לפתוח את יומך בעניית אמן אחר המברכים ברכות השחר בבית הכנסת שבו הנך מתפלל. כך תזכה לחסות בצל האמונה משך כל ימות השנה, ואף לצבור מידי יום תשעים אמונים על ברכות, כהוראת הקדמונים (תיקון"ז מ ב, הובא במג"א ו ב).

אמן. סוד האמונה.

סדר הזמנת האושפיזין

מקור מנהג הזמנת האושפיזין

חיבה יתירה נודעה בישראל לאותו מנהג קדום הפותח ברבבות אלפי בתי ישראל את סדר מצוות הישיבה בסוכה; מנהג הזמנת האושפיזין שבעת אורחיו, הרועים הקדושים, אל הסוכה, בהכרזת: 'תיבו אושפיזין עלאיך'. מנהג זה לא הוזכר בגמרא, וגם לא בספרי הפוסקים, אולם התקבל באהבה ובחיבה בכל תפוצות ישראל.

במאמר הקצר שלפנינו ננסה לסקור בתמצות את תולדותיו ולעמוד מעט על הסודות הנשגבים הקשורים בו, מתוך ספרי רבותינו קדושי ומאורי הדורות.

כמקור למנהג קדום זה הצביע בספר 'ליקוטי מהרי"ח' על דברי רבי אבא שהובאו בזהר הקדוש (אמר דק ב, ע"פ 'מתוך מדבש'):

בשעה שיושב האדם בצל הסוכה, השכינה פורשת כנפיה עליו למעלה, ואברהם, חמישה צדיקים ודוד המלך מתארחים במחיצתו. וצריך האדם לשמוח במאור פנים בכל יום ויום באושפיזין [אורחים] אלו הנמצאים עימו.

וממשיך הזהיר: מפני מה פתח הכתוב בלשון נוכח (ויקרא כג מב): 'ושבית תשבו', וסיים בלשון נסתר: 'ושבית בפסח'?, אלא, תחילת הפסוק מתייחסת לאושפיזין, וסופו לכלל אנשי העולם. תחילתו נאמרה לאושפיזין; כפי שנהג רב המנוגא סבא, שהיה נכנס לסוכה, ומיד אומר בשמחה: 'נזמין לאושפיזין'. אחר כך היה מניין שולחנו, נעמד ומברך ברכת 'לישב בסוכה', ולאחר מכן אומר לאושפיזין כך: 'הקדוש ברוך הוא ציווה עליכם: 'בסכת תשב', לכן, תיבו [שב] אושפיזין עלאיך, תיבו אושפיזין דמהימנא, תיבו'. לאחר מכן היה מרים ידיו וממשיך ואומר בשמחה: 'זכא חולקנא, וזכא חולקיהון ד'ישראל' - אשרי חלקנו ואשרי חלקם של ישראל שזוכינו לכך. ורק אז היה יושב במקומו.

הזמנת האושפיזין בכל יום

בעקבות דברי הזהר הללו במרוצת הדורות נקבע המנהג בישראל, להקמיד להזמין את האושפיזין הקדושים בכל יום מימי הסוכות טרם הכניסה לסוכה. כפי שהביא השל"ה הקדוש (מס' סוכה נז מצוה ח') בשם המקובלים, כי זו תפארתם של האושפיזין הקדושים, שהאדם מזמין בפניו. וכן הביא היעב"ץ בסידורו (שער ח' בית אלקים ליל א' לסוכות), וכן הובא בכמה מספרי הפוסקים.

יתר על כן, בספרי הקדושים הובא, כי בהיעדר ההזמנה האסורה, אין האושפיזין נכנסים לסוכה.

וכפי שכתב ב"סוד ושורש העבודה" (שער י"א פ"ב) בשם הספרים, שדקדקו מדברי הזהר כי אם אין האדם מזמין את האושפיזין, אף אם הוא צדיק גמור, אין הם נכנסים לסוכתו כלל. ועל כן יש להזמין בכל סעודה שאוכל בסוכה, איש איש בשמו.

בענין זה סיפר האדמו"ר רבי אברהם מלונגו, כי הכי יודי מצדיקי צפת, אשר מפחד קדושת האושפיזין לא הצליח להיכנס לסוכתו כדי להזמין. עד שהרגיעו אחד מהמקובלים, כי כל עוד לא הזמין בעצמו את האושפיזין, אין הם פוקדים את סוכתו, ומה לו לירא מפניהם... (תפארת בנים' על קצ' עמ' תיח).

ואכן, בספר 'דאית' חכמה' (שער הקדושה יד לד) כתב, כי בכל זמן ששהים האושפיזין בסוכה, מוקף היושב בה באור קדושתם. ועל כן יש לו להזהר מלשוחח בדברי חולין כלל כל זמן שהותו בסוכה, ויקיים בעצמו 'וגילו ברעד'.

מסקנה נוספת העולה מדברי הזהר, כי יש להקדים את הזמנת האושפיזין ליישיבה בסוכה. ובספרי חסידות התקשר: כיצד נדע האם אכן נענו האושפיזין לקריאתנו וישבו במקומם? וביארו, כי לכל אחד מהאורחים יש מידה מיוחדת [אברהם] - חסד, יצחק - אמת, וכן, וכאשר יושב האדם כי התחזק במידת האושפיזין הדיוט, יבין כי זכה שאותו אושפיזין התיישב בסוכתו [אין עדי' ח"ג עמ' 24].

עוד פשט המנהג בישראל, שלא להסתפק בהזמנת האושפיזין השייך לאותו היום, אלא בד בבד להזמין עימו את כל יתר האושפיזין של כל הימים. וכפי

שכתב ב"סוד ושורש העבודה" (שם): 'וכן יעשה... מדי יום ביומו, הן בסעודת הלילה הן בסעודת היום, יזמין בתחילה אותו אושפיזין השייך לאותו הלילה... ואחר כך יכלול שאר הששה עמיו'.

מי הם שבעת האושפיזין?

בדברי הזהר הקדוש שבהם פתחנו, הובאו שמותיהם של ארבעה האושפיזין: אברהם, יצחק, יעקב ודוד, ואילו שמם של האחרים נותר טמיר ונעלם. אמנם, נוסח הזמנת האושפיזין המצוי בידינו כולל בתוכו את שמותיהם של כל שבעת הרועים: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, אהרן, משה ודוד.

מקור הדברים הינו בזהר הקדוש ברעיא מהימנא (פינחס רנה ב), שם הובאו אף משה ואהרן ועינים שלמה המלך. אמנם, כאמור, מקובלנו כי יוסף הינו השביעי, ויש מהמקובלים שכתבו כי נקט הזהר 'שלמה' כיוון שהוא מיסוד נשמתו של יוסף (עמרת צבי [מזידיטשוי] בסוף הספר). ויש צדיקים שנהגו לציין את אושפיזין דשלמה בשמיני עשרת (ראה פרי צדיק [ל"ר-מלובין] שמיני עשרת לח).

רמז נפלא לשמותיהם של שבעת האושפיזין דרש בספרו המקובל רבי מרדכי הכהן מצפת (שפתי כהן, ויקרא כג מב). הרמז נדרש מן הפסוק שממנו נלדו בזהר את עניני האושפיזין (שם): 'בפסחת תשבו שבועת ימים' - ראשי התיבות בגימטריה: 'אלו הם שבועה צדיקים', 'פל האורח ב'ישראל' 'ושבו בפסח' - בגימטריה: 'אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד' [וראה שם שביאר מפני מה נרמז יצחק כ'ישחק'].

בענין סדר האושפיזין מצינו שתי דעות: לפי דעת האר"י הקדוש, כמוהו נהגו במרבית הקהילות, נמנים האושפיזין כסדר גדולתם לפי סדר הספירות הידועות בקבלה, ויוסף נמנה אחר משה ואהרן (פרי עץ חיים' סוכות ס"ג ט' ועוד). ואילו למנהג אשכנז, שבו נהג גדולי ליטא, נמנים האושפיזין כסדר תולדותם, ויוסף נמנה לאחר יעקב אביו (סידור השל"ה ועוד).

שבעת האושפיזין בסוד אמן

הנה ידוע מה שהובא בספרים הקדושים כי 'סוכה' הינה בגימטריה 'אמן', וכן כינוה בזהר הקדוש: 'צילא דמהימנא', כי היושב בסוכה כיושב בצל האמונה, וכבר ידוע כי אמן היא יסוד האמונה.

להשלמת המאמר ראינו לנכון ללקט כאן מעט מזער מדברי גדולי ישראל על אודות סודות האושפיזין הקדושים השוכנים עמנו בסוכתנו, בצל האמונה, כיצד רומזים אף הם למצוות עניית 'אמן'. הדברים מובאים מתוך הספר הנפלא 'בני אמונים' שיצא זה עתה.

א. 'אברהם' - על אברהם נאמר (בראשית טו ו): 'והָאֱמָן בָּהּ', 'האמן' [לשון הפעיל], כלומר חניך את הדורות אחריו למצוות עניית 'אמן' (בית אברהם' לד לד).

ב. 'יצחק' - אמר 'גַּם בְּרֹךְ יְהוָה' (בראשית כו לג) - ברכתו התקיימה גם לאחר שגילה שביקר בטעות את יעקב. לפי שברכתו נענתה ב'אמן', וברכה הנענית ב'אמן' סופה להתקיים (חיי יצחק' תולדות).

ג. 'יעקב' - 'יעקב' בגימטריה ב' פעמים אמן, כי הנהגתו בעולם הייתה בבדי אמן ('מאור ושמש' בראשית מז ח).

ד. 'משה' - סופי אותיות שמו במילואו - 'מ'ם' ש"ן ה"א' מצטרפים יחדיו לגימטריה: 'אמן' (חסד לאברהם' תצוה).

ה. 'אהרן' - 'אפוד' בגימטריה אמן. בראש האפוד היה 'חשב האפוד' לרמז כי יש לענות אמן בכוונה (דברי שמואל' - תצוה).

ו. 'יוסף' - שורשו של יוסף הצדיק הינו בסוד 'אמן', ולכן רומזים סופי התיבות של הכתוב (בראשית לו א) 'בְּן יִצְחָק' הוא' 'מגלה מעומות ויש לו זאפו' (לה).

ז. 'דוד' - ספר התהילים מחולק לחמישה ספרים. את כל הספרים פרט לספר החמישי מסיים דוד במילה 'אמן' (תוספות קידושין לג א ד"ה שני).

הציב לך ציונים

המונחת על הקרקע, ובפינה אחרת זורמים מים.

השועה לעומת זאת, נכנס למערה בפזיונות ואינו משיג בדרכו, וכך לעתים הוא נכנס בפיתולים שאין להם מוצא או מסתבך בין קימורי המערה, וכבר היו מקרים שאנשים כאלו לא מצאו את הדרך חזרה ומתו מרעב חלילה.

"וצא אם כן, שאותם סימנים ששם האדם בדרכו, הם השומרים עליו שלא יתעה בדרכו ויוכל לשוב לביתו בריא ושלם ללא נזק וצער", סיכם הרב את הלחץ הנלמד מהמשל, ומיד המשיך לנמשל:

"אף אם בני האדם, בעת שזנו צועדים במשעולי החיים חובה עלינו לדאוג ולהשגיח, למען לא נתעה, לא נתבלבל ולא נסטה מהדרך הישרה והסלולה לנו מדורי דורות, וכיצד נעשה זאת? על ידי סימנים!

חובה על כל יהודי, בטרם פותח בלימודו, לברר ולבדוק את דרכו ולקבוע בליבו את הדיעה הברורה כי 'אין כאלקינו! זהו הסימן הראשון שיקבע לעצמו לפני צאתו לדרך. לאחר מכן יקבע את הסימן השני: 'אין כאדונינו, את השלישי: 'אין כמלכנו, ואת הרביעי: 'אין כמושיענו'.

רק לאחר שקבע לעצמו את ארבעת הסימנים הללו, אזי יכול הוא להמשיך ולשאת את שאלותיו: 'מי כאלקינו, מי כאדונינו...? שאלות אלו, סיכון רב כרוך בהן, אך אדם שכבר הצבי לעצמו על הסימנים הנכונים, הרי הוא כבר צועד בדרך הסלולה, ויכול הוא לשואלן בביטחון, שהרי באמצעות הסימנים שקבע לעצמו, תמיד ישו בדרך הנכונה'.

עתה הביט הרב לתוך עיניו של אברומ'לה, הילד בעל העיניים החכמות, והמשיך את לקחו הנוקב:

"ילדי היקר, צעיר לולי האדם, איך יכול לדעת עתה לאן תובל בסערות החיים, ובאלו פרשות דרכים תצטרך לעמוד ולבחור: הלכת בדרך זו, או שמא בשנייה? צעתי לך: קבע לך כבר עכשיו את הסימנים הנכונים, אלו בוודאי יסייעו לך בעתיד לבחור תמיד בדרך הנכונה ולשוב 'הביתה' מתוך כל התפוכות החיים אל הדרך שסללו לך אבותי מדורי דורות'.

במילים אלו סיים הרב את דבריו תוך שהוא עוקר אנחה רבת משמעות מליבו, כחכם הרואה את הנולד, ומיד שלפז ולזכור ביתר שאת וביותר עוז בריקודי הקפוחות: 'ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו...".

"עשרות שנים חלפו מאז", יספר ר' אברהם לימים לצאצאיו, "ההשגחה העליונה ימנה אותי לעשות רבות משנות חיי ביבשת אירופה, מתוך שנים מספר תחת שלטון הנאצים ייחם שםם.

כפי שצפה הרב, שם, במחנות המוות, במחנות הסבל והיגון, ממדי בפי ניסיונות קשים מנושא. פעמים רבות עמדה אמונתי למבחן כאשר כמעט קצתי בחיי, אולם אז נזכרתי בסימנים שצבתי לעצמי כילד צעיר, ועימם צעדתי לכל אורך חיי.

לפיד האמונה שהוצת בליבי בימי העיירה, אף כאשר כמעט והועם אורי, שב והוצת באמצעות אותם סימנים. עצתו של הרב הישיר המשיכה לאירי את דרכי לאורך חיי, בזכותה הצלחתי לצלול את כל משברי החיים, לחזות בסיומה של המלחמה, להתחזק ולעלות לארץ ישראל ושמ לקומם את חיי מחדש. והנה, ניצב אני לפניכם היום, נכדי היקרים, במלוא קומת אמונתי, ואף אני קורא אליכם מעומק ליבי: 'הציבו לכם סימנים!'"

מ'ורשת אבות' ח"ד עמ' 401